

כפר דרום ת"ו - שבי דרום

כניסת שבת:

תל אביב 19:28

ירושלים 19:13

באר שבע 19:29

פרשת השבוע
בראי הארץ ומצוותיה
מבית מכון התורה והארץ

פרשת וארץ

פרשת חקת

כתב: יואל יעקבי

ח' תמוז תשע"ה | גיליון 19

"ויקח ישראל את כל הערים האלה וישב ישראל בכל ערי האמורי בחשבון ובכל בנותיה"

למה הוצרך הכתוב? לפי שנאמר: "אל תצר את מואב" וחשבון מושל מואב היתה, כתב לנו שסיחון לקחה מהם ועל

ידו טהרה לישראל (רש"י ע"פ חולין ס ע"ב, גיטין לח)

פרשת חקת: טהרת רשעים

הפוליטיקה של סיחון מעניינת אותנו בגלל שהוא טיהר לנו את עמון ומואב. גם רשעים יכולים 'לטהר' באמצעות הסרת הבלבול מהכיוון השלילי. בעמון ובמואב חייבים במעשרות, אך משמיטה פטורים - היכן הם?

ההתבטאות המתמיהה הזו מחייבת אותנו להעמיק בעניין. וכי סיחון, מגדולי הרשעים בדורו, שהרמב"ם מסביר שכעונש על רשעותו ניטלה ממנו יכולת הבחירה כדי שיוסיף עוונות ויאבד בגללם, יכול לטהר אחרים? האם אי אפשר היה להשתמש בביטויים בעלי הקשרים פחות חיוביים כלפי רשע בכיר כמו סיחון?

מלאכת בורר

יתכן שחז"ל רוצים ללמד אותנו יסוד חשוב מאוד בהשקפה ובעבודת ה'. חכמת הקבלה לימדה את עבודת העלאת הניצוצות. בכל דבר בעולם ישנן ניצוצות של קדושה שמחיות אותו, שאלמלא הן - הוא לא היה קיים. תפקידם של הצדיקים (וכידוע "עמך כולם צדיקים") הוא לברר את הניצוצות ולהעלותם לקדושה. הדבר נכון בעבודת ה' הפרטית של האדם. אומן שהשתמש בכישוריו כדי להרבות דברים שהם היפך הקדושה - כשהוא שב אל ה' עליו להשתמש באותם כוחות שחננו ה' בהם כדי לקרב אנשים אל הקדושה. כל כוח שהאדם מגלה אצלו, אפילו אם הוא נראה רע לכאורה, יש בו ניצוצות של קדושה שהאדם אמור, בזהירות ובטהרה גדולים, תוך חתירה מתמדת לאמת ובהתייעצות עם עובדי ה' גדולים, להעלותם לקדושה.

נראה שזו הייתה גם עבודתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל, שראה את התחייה הלאומית החדשה כשהיא מלאה מומים ובעלת פנים שלעיתים נראו ממש כלוחמות עם הקדושה. הרב קוק ראה את ניצוצות הקדושה המסתתרות בתוך הקליפות וביקש להעלותם, ובכך, הוא סבר, ייעלמו הקליפות מאליהם. המציאות בה הניצוצות לא מבוררים ומעורבים עם הקליפות גורמת לכך שאנשים מרגישים באמת ששיש בניצוצות אך לא יודעים להבדיל בינם לבין הקליפות המכסות אותם ואוכלים את שניהם, את הפרי ואת קליפתו גם יחד, ומכאן הדחיפות הגדולה שבעבודת ה' הברירה הזו. אולם יש גם דרך אחרת לעשות את עבודת ה' הברירה הזו. לא של אוכל מתוך פסולת, אלא של פסולת מתוך אוכל. לעיתים הטומאה מתפרצת בכוח גדול והרע נעשה כל כך בולט עד שאפילו הניצוצות כבר אינם יכולים לבלבל את הרואה. דומה שאף אדם בר

נחל ארנון (ואדי אל מוג'יב) החוצה את מואב המקראית

לסיפורי התורה יש תכלית

סיפורי פוליטיקה עולמית יכולים לספק תירוץ לכרות יערות שלמים כדי להדפיס אותם בעיתונים, ובכל זאת החשיבות של זה באמת היא מועטה ביותר. הפרופורציה של המאורעות המופיעים בחמשת חומשי תורה, שנועדו לפענח את נקודת האמת שבמאורעות העולם, מוכיחה זאת היטב. אם 1948 השנים הראשונות עד ללידתו של אברהם נסקרות ביעף בשתי הפרשות הראשונות של ספר בראשית, הרי שעוד כמאתיים שנה של סיפורי האבות תופסים את שאר הספר. בתחילת פרשת שמות מופיע השעבוד שארך 210 שנים, ואילו משם ועד סוף התורה נמנה פרק זמן של 40 שנה בסך הכל עד פטירת משה רבנו ע"ה בסיומה של פרשת 'וזאת הברכה'. אילו הדפוס היה מומצא כבר אז, הפרופורציות בעיתונות התקופה היו בודאי שונות לחלוטין.

רש"י, ע"פ חז"ל מסביר שהסיבה לכך שהתורה מאריכה לספר את פרשת כיבוש חלקה הצפוני של ממלכת מואב עד נחל ארנון (הממוקם בגדה השנייה של ים המלח מול עין גדי) בידי סיחון מלך האמורי, היא בגלל שסיחון, שחשב בוודאי שהוא מגדיל את שמו בכיבושיו, עשה זאת באמת כדי שעם ישראל יוכל כעבור זמן מה לכבוש את השטחים הללו. אלמלא כיבושו של סיחון, היה אסור לישראל לפגוע בטריטוריות שהוענקו למואב ולעמון, שניתנו ירושה לבני לוט. הביטוי החז"לי למהלך זה הוא "עמון ומואב טהרו בסיחון" (גיטין ל"ח ע"א).

מפרישים שם תרומות ומעשרות מדרבנן. אגב, לא רק שם אלא גם בארצות אחרות הסמוכות לארץ ישראל, כמו: בבל ומצרים, שעיקרן (שלא כמו עמון ומואב) בוודאי אינו נכלל בתחום הארץ המובטחת אפילו בגבולותיה הנרחבים ביותר. הסיבה לכך היא שהם נמצאים סביב ארץ ישראל (רמב"ם תרומות פ"א ה"א), ולפחות לגבי בבל "רוב ישראל הולכים ושבים שם" (ועלולים להשוות את דין ארץ ישראל לדין בבל), וכך חייבו שם במעשר שני כדי שיהיה גם מעשר עני (שהרי מעשר שני ומעשר עני מחליפים זה את זה לפי סדר קבוע), והיה "עניי ישראל סומכין עליהם" (רמב"ם מע"ש א יד). מצוות השמיטה איננה חלה במקומות אלו, ולכן יש צורך להפריש שם תרומות ומעשרות כמו בשאר השנים. כידוע, בשנים א,ב,ד,ה לשמיטה מפרישים אחרי מעשר ראשון מעשר שני, ובשנים ג, ו מפרישים במקום מעשר שני מעשר עני. בשנה הז' שנת השמיטה לא מפרישים בארץ ישראל שום מעשר. מה יעשו במקומות הללו? בבבל תיקנו כבר הנביאים בזמן גלות בבל שיפרישו מעשר שני. במצרים תיקנו הזקנים שהיו אחרי עזרא שיפרישו מעשר עני (עיין פירוש המשנה לרמב"ם שם). על דינם של עמון ומואב דנה המשנה והיא מסיקה שיפרישו שם מעשר עני, "שהיו עניי ישראל נסמכים עליהם בשביעית".

מיהם עמון ומואב שבמשנה

השאלה הגדולה היא האם עמון ומואב שנזכרו כאן הם נחלות ראובן וגד שטהרו בסיחון, או שנחלות ראובן וגד הן לפחות בתחום עולי מצרים (וחלק גם גבול עולי בבל, שהרי עבר הירדן היא אחת משלוש הארצות לביעור בשמיטה) ועמון ומואב שנזכרו כאן הם מה שנותר להם אחרי הכיבושים של סיחון, ושעם ישראל לא התנחל שם.

ארץ מואב היא מישור המכוסה שדות תבואה (ולכן משפחת אלימלך ממגילת רות הולכת לגור ב'שדה מואב'). היא גבלה במקור בצפון בממלכת עמון ששלטה על דרום הגלעד כשקו הגבול עובר בנחל חשבון (ואדי חיסבון). סיחון כבש כמחצית משטחה של מואב, בצפון מואב, עד נחל ארנון (ואדי מוג'יב) שנשפך בערך לאמצע ים המלח, וכן את רוב שטחה המיושב של עמון בדרום הגלעד. בני עמון נדחקו מזרחה לעבר המדבר, כך שרק רצועה צרה של שטח מיושב נותרה בידיהם, שכוללת את רבת עמון, היא עמאן, מהערים העתיקות בעולם. עמאן משמשת כיום כבירתה של הממלכה ההאשמית של ירדן ששולטת על כל השטחים הללו, בין אלו שטוהרו על ידי סיחון ובין אלו שלא טוהרו על ידיו.

עמאן של ימינו (רבת עמון) בירת עמון המקראית

דעת, אפילו אינו יהודי, שאינו אכול שנאה שמשבשת את דעתו לגמרי, סבור שמעשי הנאצים ימ"ש היו טובים, וגם שונאי ישראל אינם נוקטים בדרך של הצדקת השואה אלא של הכחשתה. הרע הוא כל כך גדול עד שאין שום הוה אמינא לחשוב שמה שלפנינו הוא אכן אמת.

עמון ומואב הם ממשפחת אברהם. כצאצאיו של לוט, מי שנלווה לאברהם במסעו, ונחשב כיורשו הפוטנציאלי בטרם נולדו לאברהם בניו משלו, יש אצלם הרבה אמת והרבה טוב. אולם כבר הולדתם במעשה של גילוי עריות מעידה שהטוב הזה הוא בעייתי ביותר. את הסכנה הזו, של הבלבול במפגש עם טוב המהול ברע ביקש ה' למנוע כשציווה את משה שלא 'להתעסק' איתם. גם באדמתם, שבוודאי רוויה מבחינה סגולית באותו בלבול, יש סכנה. רק לעתיד לבוא, כשיבוא המלך המשיח שיידע לעשות את עבודת הביוריים היטב אפשר יהיה לכבוש גם ארצות אלו. אבל לפחות לגבי חלק מהשטחים המואביים והעמוניים סיחון כבר עשה לנו את העבודה. כשהוא כבש את החלקים מממלכותיהם של עמון ומואב, והפך חלקים אלו ל'טריטוריה אמורית', כבר אין סכנה בבלבול. סיחון היה כל כך רשע, שאין סכנה שנלמד ממנו. מבלי שהתכוון לכך, סיחון טיהר לנו את השטחים הללו בכך שסילק מהם את הבלבול.

נראה שהיסוד הזה הוא שעומד בבסיס הוראת התורה ביחס לנגע צרעת, שכאשר כל גוף האדם הופך לנגע אחד גדול – הוא טהור. לכן כנראה גם בעל תשובה גדול מצדיק גמור, כי עליו כבר אי אפשר 'לעבוד', הוא יודע שהרע הוא רע. בניגוד לצדיק שיודע זאת רק מסברא בעל התשובה חווה זאת על בשרו. כמובן, יש עדיין בעיות של טומאה שחדרה לאדם והרגלים רעים, ולכן זו בוודאי לא דרך עבודה מומלצת אבל מבחינה מסוימת דווקא היכרותו עם החטא סייעה לבעל התשובה להיטהר ממנו, ממש כמו עמון ומואב שטהרו בסיחון.

מעשר עני בעמון ומואב

ים המלח על גבול ישראל-מואב

נמנו וגמרו: עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית (ידים פ"ד מ"ג)

מעשרות בשביעית?

בשביל המשנה הארוכה הזו, שהבאנו רק את מסקנתה ההלכתית, שווה להרחיק עד שלהי סדר טהרות הלא מספיק מוכר. היא מלאה דיונים הלכתיים, לא מעט רגש וגם כמה נקודות חשובות להבנת תולדותיה של התורה שבעל פה. אבל אנו הגענו לשם בגלל הדיון הנוגע לשאלה מה מעשרים בעמון ומואב בשביעית.

השאלה באופן ראשוני מתמיהה: הלא בשביעית הפירות הם הפקר ולא מעשרים שום מעשר! אולם יש לדעת כי באמת בעמון ומואב לא חלה מצוות השמיטה, ובכל זאת,